

**A MÓRA FERENC MÚZEUM
ÉVKÖNYVE**

A MÓRA FERENC MÚZEUM ÉVKÖNYVE

Új folyam 2.

Szeged
2015

Móra Ferenc Múzeum Évkönyve
Új folyam 2.

Yearbook of the Móra Ferenc Museum – New Series Volume 2

Szerkesztő bizottság:
Bárkányi Ildikó, F. Lajkó Orsolya, Hegedűs Anita, Tóth István, Varga András, Vukov Pálné

Szerkesztették:
Bárkányi Ildikó – F. Lajkó Orsolya

A tanulmányok lektorai:

V. Szabó Gábor
Patay Róbert
Vörös István
Horváth Ferenc
Kulcsár Valéria

K. Zoffmann Zsuzsanna

Peterdi Vera
Szakály Sándor
Szabó László
Juhász Antal
Fejős Zoltán
Szojka Emese
Kürti Béla
Lengyel András
Szilárdffy Zoltán
Gaskó Béla
Fábián Mária

Az angol rezümét fordította:

Szeverényi Vajk
Pusztai Ildikó
Nátyi Róbert

A borítót tervezte: Magyar Milán
Technikai szerkesztő: Magyar Milán

Móra Ferenc Múzeum
6720 Szeged, Roosevelt tér 1-3.
www.moraferencmuzeum.hu, www.moramuseum.hu

Felelős kiadó
Fogas Ottó múzeumigazgató

HU ISSN 2064-8480

A kötet megjelenését támogatta a Nemzeti Kulturális Alap és a Múzeumi Tudományért Alapítvány

Nyomdai előkészítés és kivitelezés
Generál Nyomda Kft.
6728 Szeged, Kollégium u. 11/h.
www.generalnyomda.hu.

Tartalomjegyzék

Búcsú Trogmayer Ottótól	9
In memoriam T. Knotik Márta (1930–2014)	13
Juhász Antal 80 éves	15

RÉGÉSZET

MÉSZÁROS Patrícia - PALUCH Tibor Egy középső rézkori település részlete Maroslele határában Part of a Middle Copper Age settlement in the vicinity of Maroslele	23
---	----

SZEVERÉNYI Vajk - PRISKIN Anna - CZUKOR Péter - TORMA Andrea - TÓTH Anikó Élelmiszertermelés, település és társadalom a késő bronzkorban Délkelet-Magyarországon: esettanulmány Csanádpalota–Földvár erődített település alapján Subsistence, settlement and society in the Late Bronze Age of southeast Hungary: a case study from the fortified settlement of Csanádpalota–Földvár	41
--	----

PÓPITY Dániel Egy szarmata füstölőkomplexum Szeged–Tápé, Algyő külterület lelőhelyen A Sarmatian smoking complex in the vicinity of Szeged (The excavation of the pipeline around SZBT 2 collection station).	67
--	----

KUJÁNI Yvett Viseleti elemek és mellékletadási szokások egy 4–5. századi dél-alföldi temetőben. Az apátfalvi temető elemzése II. Elements of costume and provision of grave goods in a 4th–5th-century cemetery in the southern Great Hungarian Plain. The analysis of the cemetery of Apátfalva II.	91
--	----

MARCSIK Antónia – KUJÁNI Yvett Apátfalva–Nagyút dűlő lelőhely (M43 43. lh.) szarmata időszak humán csontvázleteinek elemzése Analysis of Sarmatian period human's skeletal remains at Apátfalva-Nagyút-dűlő (M43 site 43)	139
---	-----

TÓTH Anikó Apátfalva – Nagyút-dűlő késő szarmata telep és temető állatcsont leletei The fauna of the Late Sarmatian settlement and cemetery of Apátfalva–Nagyút-dűlő	157
--	-----

LAJKÓ Orsolya Feneette műemlék, a kis zsuzsu Beszámoló a szegedi Dóm téren végzett régészeti munkáról Report on the archaeological work at the Dóm Square in Szeged.	169
---	-----

TÖRTÉNETTUDOMÁNY

FÁRI Irén Polgári lakáskultúra a két világháború között. Buday Árpád egyetemi tanár hagyatéki leltára Bourgeois Interior in the Era between the Two World Wars Inventory of Professor Árpád Buday	195
SUBA János Kémvédelem- Egy tapasztalati jelentés 1919-ből Protection of Spies – Report from 1919	213

NÉPRAJZ

FODOR Ferenc „Mestörös embörök”. Technikai újítások a paraszti gazdaságokban Technical Innovations in Peasant Farming	227
VUKOV Anikó Adatok a szegedi köszörűsök múltjáról és jelenéről On the Past and Present of Knife-grinders in Szeged	237
MÓD László Szüreti bálók és felvonulások Csongrádon a 19. század végén és a 20. század első felében Grape Harvest Balls and Processions in Csongrád at the End of the 19 th and Beginning of the 20 th Centuries	247
PUGEL Nóra „Elvisz a Szent Mihály lova...”. Régi és új szállítóeszközök a temetőkből Old and New Cemetery Conveyances	261

A SOKOLDALÚ MÓRA... EMLÉKÜLÉS MÓRA FERENC TISZTELETÉRE

SOMOGYVÁRI Ágnes Móra Ferenc régészeti feltárása 1931-ben Szabadszálláson Ferenc Móra's Archaeological Excavation in Szabadszállás in 1931	277
CSIZMADIA Edit A feminista Móra. Móra Ferenc és a feminista kapcsolata sajtócikkek tükrében (1908-1928) The Feminist Ferenc Móra. Ferenc Móra's Relation to the Feminist Movement in the Light of Newspaper Columns (1908-1928)	291
MÉSZÁROS Márta Móra Ferenc félegyházi életének kutatói Studies on Ferenc Móra's life in Kiskunfélegyháza	309
KŐFALVINÉ ÓNODI Márta Móra-kultusz Kiskunfélegyházán The Cult of Ferenc Móra in Kiskunfélegyháza	319

MŰVÉSZETTÖRTÉNET

NÁTYI Róbert A Napbaöltözött Asszony, mint Patrona Hungariae a magyar szent királyokkal az esztergomi misekönyvben The Woman Clothed in the Sun as the Patrona Hungariae with Hungarian Holy Kings of Es Kings of Esztergom Missal	329
--	-----

TERMÉSZETTUDOMÁNY

KÓKAI Károly – ALBERT András – KASZA Ferenc Szeged-Szóreg és közigazgatási területének gerinces faunája. Adatok a Tisza–Maros szögéből Vertebrates in Szeged-Szóreg and Vicinity Data from the Tisza-Maros Triangle	339
CSEHÓ Gábor Bugac természetvédelmi szempontból jelentős Coleoptera faunája Sap Beetle Fauna of Conservation Significance in Bugac	367

MŰTÁRGYVÉDELEM

DOBÓ Bernadett Állományvédelmi munka Csongrád megyében. Beszámoló a Móra Ferenc Múzeum műtárgyvédelmi feladatainak ellátása során szerzett tapasztalatokról Report on the Artefact Preservation Work of Móra Ferenc County Museum	401
--	-----

KÖNYVTÁR

V. SPROK Ildikó Móra Ferenc könyv és folyóirat adománya a Somogyi-könyvtárnak 1917–1919. II. rész (1919) Ferenc Móra's Donation of Books and Journalsto the Somogyi Library in Szeged. Part II	413
--	-----

KÖZÖNSÉGGAPCSOLATOK

HEGEDŰS Anita A fáraók Egyiptoma. Egy nagyszabású időszi kiállítás kommunikációjának és látogatói összetételének tanulságai	459
Terepbejárások, leletmentések és feltárások a 2014. évben	477
A Móra Ferenc Múzeum munkatársainak bibliográfiája 2014	495
A Móra Ferenc Múzeum kiállításai 2014.	501

Szüreti bálók és felvonulások Csongrádon a 19. század végén és a 20. század első felében

Mód László

„Szüreti szokásainkon végigtekintve, a régi magyar szüretnek csakugyan ez a Baksay Sándor által találóan meghatározott félig munka, félig ünnep jellege domborodik ki. Minthogy a szüret ideje egybeesik a tenyészet halódásával és mint-hogy a szüret a legtöbb helyen a külső gazdasági munkák végét is jelentette, ezért a szüret a nyártól való elbúcsúzkodás, olyan áldomásféle volt, amiben a magyar ember minden atyafiát, jó emberét részeltette, amikor meghívta szőlőjének szedéséhez, szüreti ebédjéhez vagy ünnepélyéhez.” E mondatokkal jellemezte az Ethnographia hasábjain Madarassy László a szőlőtermés betakarításához kapcsolódó, sokszínű hagyományokat, amelyek átfogó elemzése, a szokáselemek széleskörű elterjedésének magyarázata egyelőre még várat magára. (MADARASSY 1929, 167) Jelen tanulmány sem vállalkozhat arra, hogy általános érvényű megállapításokat fogalmazzon meg, mivel nem áll rendelkezésünkre olyan forrásbázis, amelynek segítségével ez a célkitűzés maradéktalanul megvalósítható lenne. Elemzésem elsősorban arra keresi a választ, hogy Csongrádon miképpen jelentek meg, és váltak népszerű szórakozási alkalmakká a szüreti felvonulások és bálók, amelyek országsszerte meglehetősen egységes képet mutattak a vizsgált időszakban, azaz a 20. század első felében. Összehasonlítás céljából a kutatásba bevontam olyan településeket (Mindszent, Szentes) is, ahol a filoxeravész pusztításának köszönhetően a szőlő- és borgazdálkodás jelentős mértékben háttérbe szorult, de a szüreti multságok éppen olyan gyorsan elterjedtek, mint Csongrád térségében. Tanulmányom bevezetőjében szeretném leszögezni azt, hogy az általam vizsgált jelenség teljes mértékben elkülönül a szőlő szedésétől, térben pedig egy-két mozzanatot leszámítva

a termesztés helyszínétől, azaz a szőlőföldtől. Tisztában vagyok ugyanakkor azzal, hogy a vizsgált téma viselet-, illetve tánc történeti vonatkozásaival is számolnunk kell,¹ amelyeket a jövőben remélhetőleg újabb kutatások tisztázhatnak majd részletekbe menően.

A kutatás eredményei különböző típusú források elemzésén alapulnak, amelyek közül kitüntetett jelentőséggel bírnak a helyi sajtótermékekben (Csongrád: Csongrádi Újság, Csongrádi Lap, Tiszavidék; Mindszent: Mindszenti Lap; Szentes: Alföldi Újság, Szentesi Lap, Szentes és Vidéke) megjelent tudósítások.² Ennek az a kézenfekvő magyarázata, hogy a szüreti bálók, illetve felvonulások megszervezését és lebonyolítását felvállaló egyesületek, társadalmi csoportok iratai az esetek döntő többségében nem maradtak fent,³ az újságokban közzétett beszámolók viszont részletesen tájékoztatták az olvasóközönséget az eseményekről. Sajátos

1 Kavecsánszki Máté 2014-ben megvédett doktori értekezésében elemezte a szürethez kapcsolódó multságokat, amelyekben a társadalmi különbségek is tükröződhetnek. Az általa vizsgált észak-bihari településeken a második világháború után a művelődési házak felépülésével a szabadtéri táncolás gyakorlata fokozatosan megszűnt, mivel az alkalmakat zárt térben kezdték megrendezni. Bihar diószeg vonatkozásában a témával Dánielsz Endre foglalkozott önálló tanulmányban. (Dánielsz 1993, 167–176; Kavecsánszki 2014, 100–101)

2 A kutatás során felhasznált sajtóorgánumok a Szentesi Lap (1872), illetve az Alföldi Újság (1918) kivételével az 1880-as, 1890-es, illetve az 1900-as évek elejétől jelentek meg.

3 Kivételt képez az Alföldi Újság, illetve a Bokrosparti-Gyójai Olvasógazdakör, amelyeknek az iratai értékes adalékokkal szolgálnak a téma kutatása során. Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltár Csongrádi Levéltára (a továbbiakban: MNL CsML CsL) X. 110. Csongrádi Szőlőgazdák Egyesületének iratai; Tari László Múzeum adattára 91.14.1.

forrástípust képviselnek a báli meghívók, amelyeknek a jelentősége elsősorban abban rejlik, hogy tartalmazzák a tisztségviselők megnevezéseit, illetve a különböző díjakat, jutalmakat, segítségükkel tehát a cselekmények szerkezete is rekonstruálható. Az 1930-as és az 1940-es évekből két fénykép is fennmaradt, amelyek a Csongrád-Bokrosra megrendezett szüreti mulatságok szereplőit ábrázolják.⁴

A téma vizsgálatát indokoltá teszi az a körülmény is, hogy az 1990-es évek elejétől Magyarország településein sorra újították fel a szüreti felvonulásokat és bálakat, ahogyan erre Csongrádon is kísérlet történt 1991-ben,⁵ illetve 2008-ban. Csongrád-Bokrosra a helybeliek napjainkra „újra birtokba vették”, amiről töretlen népszerűsége is árulkodik. Érdekes kérdésekre adhat választ a jövőben egy olyan összehasonlító elemzés, ami arra világíthat rá, hogy a közösségek az elmúlt években egy általános elterjedt struktúrát miképpen formálnak, alakítanak? A tanulmány nem foglalkozik az újalkotott hagyományok problematikájával, mivel a téma a jelenkutatás szempontjait figyelembe vevő feldolgozása kizárólag egy külön dolgozat tárgyát képezheti.

A szüreti szokások kutatása

Madarassy László 1929-ben az Ethnographia hasábjain vállalkozott először arra, hogy megpróbálja átfogóan elemezni a szürethez kapcsolódó szokásokat, amelyeket párhuzamba állított az aratóünnepekkel. Meglátása szerint a gabona betakarításához hasonlóan a szőlőtermés szedését is ünnepség zárta le. Madarassy László többféle forrásra támaszkodott a téma kutatása során, jóllehet a sajtóban, a különböző naptárakban és szépirodalmi

⁴ A felvételekre Buzder Lajosné bukkant rá, aki az egyik kezdeményezője volt Bokrosra a szüreti felvonulások és bálók újbóli megrendezésének. Kutatómunkát is végzett, amelynek során próbálta témára vonatkozó forrásokat összegyűjteni, az egykori résztvevők segítségével pedig a cselekményeket rekonstruálni.

⁵ A helyi művelődési központ munkatársai 1991. október 19-én szervezték meg az alkalmat, amellyel a korábbi gyakorlatot kívánták feléleszteni.

alkotásokban napvilágot látott tudósítások, beszámolók hasznosíthatóságát kétségbe vonta, mivel azokat általánosító jellegűnek, illetve „egymásból táplálkozónak” ítélte. Úgy gondolta, hogy a „szüreti ünnepélyeket utcai, karneválszerű felvonulások, körmenetek, őszi táncmulatságok alakjában a városok, falvak mulatni vágyó fiatalsága mentette át korunkra.” Saját megfigyeléseire támaszkodva kiemelte azt, hogy az ünnepségek a falvak, városok vendéglőibe és mulatókertjeibe helyeződtek át, Budapesten is megszokott látványnak számítottak a lóháton száguldozó legények és a magyar ruhát viselő lányokat szállítót stráfkocsik. (MADARASSY 1929, 163)

A hazai borvidékek közül a Tokaj-Hegyalján gyakorolt, sokszínű szüreti tradíciókról rendelkezünk a legtöbb ismerettel, ami elsősorban Erdész Sándor és Balassa Iván kutatásainak köszönhető. Mindketten részletesen foglalkoztak a különböző közösségek, társadalmi csoportok által szervezett alkalmakkal, amelyek egymástól eltérő ünneplési gyakorlatot fejeztek ki. (ERDÉSZ, 1957; Uő 1988, 86–93; BALASSA 1991) Az iparos társulatok Tokaj-Hegyalján, a 19. század végén Sárospatakon és Sátorajújhelyen szerveztek szüreti bálakat, ahol feltűntek a csőszlegények és a csőszleányok is, a tánctermet pedig szőlővel díszítették. Ezek a közösségek felvonulásokat csak az 1920-as évektől rendeztek, nemegyszer más vidékekről érkező munkások hatására. (ERDÉSZ 1988, 89) A Magyar Néprajzi Lexikonban külön szócikk foglalkozik a szürethez kapcsolódó munkaszokásokkal és ünneplési gyakorlattal, amelyet Kecskés Péter és Ujváry Zoltán állított össze. A szerzők fontosnak tartották kihangsúlyozni azt, hogy a 20. században eltérő korú, jellegű és eredetű agrárrítusok, maszkos és dramatikus hagyományok, illetve a céhes élet közösségi megnyilvánulásai ötvöződtek egymással. A szerzőpáros azt is kiemelte, hogy az országszerte egységes, a 19–20. század fordulóján miniszteri rendelettel szabályozott,⁶ azóta többször felújított szokások

⁶ Erdész Sándor szerint Darányi Ignác egy 1901-ben kibocsájtott körlevélben kérte a nagybirtokosoktól az arató és a szüreti ünnepek felújítását. Kovács Ákos ezzel szemben határozottan állítja azt, hogy a rendelkezésben nem esik szó utóbbiról. Egyértelműen cáfolja azt, hogy a miniszter akár a szüretet, akár a szüreti mulatságokat bármilyen formában szabályozni, egységesíteni akarta

alapjára a 18-19. századi uradalmi szőlőmunkások ünneplési gyakorlata szolgált, amely a szőlőszedés utolsó napjához kapcsolódott. (KECSKÉS–UJVÁRY 1982, 133–134) Ujváry Zoltán 1983-ban megjelent, *Játék és maszk* című könyvsorozatában részletesen foglalkozott az alakoskodás és a szüreti felvonulás kapcsolatával. Felhívta a figyelmet arra, hogy a szokásokat a magyar nyelvterület számos olyan településén is megtartották, ahol a szőlőkultúra már nem bírt jelentőséggel. Úgy vélte, hogy a nyári és őszi munkákat lezáró, a téli időszakot megelőző legfontosabb alkalom volt az ifjúság szórakoztatására. A szüreti felvonulás lehetőséget nyújtott az alakoskodásra, a különböző tréfákra, a közönséget szórakoztató mozzanatokra. A drótostót, a tollas zsidó és a cigány a jellegzetes szereplők közé tartoztak, akiken kívül mások is megjelenhettek, mint például a bakter, a koldus, a csikós, a betyár, a török vagy éppenséggel különböző vándorárusok. Ujváry Zoltán meglátása szerint a maszkos alakoskodók igen gyakran a dramatikus népszokások különböző alkalmából (pl. farsang, fonó, lakodalom stb.) kerültek a felvonulás menetébe. (UJVÁRY 1983, 184–241)

Kutatástörténeti áttekintésünk során nem feledkezhünk meg Börösök Vince munkásságáról sem, aki a Szeged környéki szőlő- és borgazdálkodás szisztematikus feltárása során a szüreti szokásokkal is foglalkozott egyik tanulmányában, amelyben a tanyavilágban megszervezett mulatságokról részletesen értekezett. Vizsgálatainak jelentőségét elsősorban az szolgáltatta, hogy sikerült pontosan dokumentálnia a szüreti bálók lefolyását, és a tisztségviselők tevékenységét. Meglátása szerint az alkalmak a szegedi céhek mulatságaival állíthatóak párhuzamba, a *hegygazda* szerepköre pedig a céhmester tevékenységével mutat hasonlóságot. (BÖRÖSÖK 1974, 479–493)

Szükséges megemlítenünk Sebestyén István csongrádi levéltáros feldolgozását, amelyben Csongrád szőlő- és borgazdálkodásának részletekbe menő feldolgozása során a szüreti mulatságokkal is foglalkozott. A nem egy alkalommal személyes hangvételt megütő elemzésében pontos képet szolgáltat az egyes mozzanatokról, a tisztségviselők öltözetéről és feladatköréről. (SEBESTYÉN 1982, 281–284)

volna. (Erdész 1988, 87; Kovács 2008)

Fejős Zoltán a szüreti mulatságok példáján keresztül elemezte azt, hogy az amerikai magyar közösségek milyen eszközökkel és módszerekkel fejezhetik ki etnikai sajátosságait. Tanulmányában a szereplők, elsősorban a csőszleányok öltözetének eredetével is foglalkozott. (FEJŐS 1987, 267–282)

Fajcsák Attila kismonográfiájában rámutatott arra, hogy Egerben a második világháborút megelőzően a szeptember végétől október végéig terjedő időszakban szinte minden iparos és földműves egyesület rendezett szüreti felvonulásokat, amelyekhez szervesen hozzátartozott a zárt térben megtartott szüreti bál is. Leghíresebbek a katolikus legényegylet mulatságai voltak, amelyeket az egykori Érsekkertben kialakított kioszkban bonyolítottak le. A hajnalig tartó bálon az egri vagy az ostorosi rezesbanda húzta a talpalávalót. Munkájában határozottan leszögezi azt, hogy Egerben a 19. század első felében a szüreti mulatságok már közkedveltnak számítottak, amelyeknek a helyszínéül a szőlőföld szolgált. Azt azonban nem lehet adatszolgáltatni, hogy pontosan mikor, és milyen körülmények között kerültek be a városba. A két világháború közötti időszakban a látványos felvonulások szereplői között feltűntek a csikósok, a csőszlegények, a csőszleányok, a kulacsos gyerekek, a szüretelő legények, a szüretelő leányok és a muzsikás cigányok, akiken kívül említést érdemel a kivert fenekű hordóban haladó legény. Szakadt ruházatot viselő fiatalok is megjelenhettek, illetve olyan szekerek, amelyeken a szüret egyes jeleneteit, mozzanatait állították be. (FAJCSÁK 1990, 71–73)

Kovács Ákos 2008-ban publikált írásában az általa „műszüretnek” nevezett jelenség kialakulását az 1815-ös esztendőhöz köti, amikor Ferenc császár, I. Sándor orosz cár, illetve III. Frigyes Vilmos porosz király látogatására Balássy Ferenc sajátos ünnepséget szervezett. A Magyar Kurirban közzétett híradásban számos olyan mozzanat szerepel, amely a későbbiekben is fontos részét képezte a szüreti mulatságoknak. Kovács Ákos szerint színészek bevonásával a főnemesek is szerveztek hasonló alkalmakat. A fővárosi kocsmákban, kerthelyiségekben és vendéglőkben megrendezett mulatságok egyre fokozódó népszerűségében minden bizonnyal

szerepet játszott a korábban vidéken élők nosztalgiaja is. Az 1880-as évek végén a fővárosban már megrendezték a Budapesti Munkáskör első szüreti estélyét is, amely hasonló elemekből épült fel. A báltermet szőlőlevelekkel és szőlőfürtökkel díszítették, tisztségviselőket választottak, akik közül a csőszök feladata volt a tolvajok elfogása és bíróság elé kísérése. Úgy tűnik, hogy az 1880-as, 1890-es évek fordulóján a városokban élő társadalmi rétegek körében már a szüreti mulatságoknak egy egységes képet mutató formája létezett. (ÁFRA 2005; KOVÁCS 2008)

A szervezők

A szüreti bálók és felvonulások meghonosításában Csongrádon az „iparos ifjak” játszottak alapvető szerepet, akik az 1890-es évek második felében az alkalmak megszervezőiként tűntek fel az újságok hasábjain.⁷ A 20. század elején már helyi egyesületek és szervezetek⁸ is részt vállaltak, amelyek közül említést érdemel az Önkéntes Tűzoltó Egyesület, a 48-as kör, a Katolikus Ifjúsági Egyesület, a Csongrádi Iparos Közművelődési Egyesület és a Keresztény Fogyasztási Szövetkezet.⁹ Az 1920-as, az 1930-as

7 A báli meghívók tanúsága szerint a szüreti mulatságokat Szegeden is először az „iparos ifjúság” rendezte meg, ami Böröcsök Vince felfogásában egyértelműen jelzi az eredetét. (Böröcsök 1974, 489)

8 Akét világháború közötti időszakban a szentesi határban működő gazdakörök nem csak a szüreti időszakban, hanem farsang idején, húsvétkor, illetve Katalin-naptájéján is szerveztek mulatságokat.

9 Az egyesület 1921. február 2-án alakult meg, hivatalos működését azonban csak 1924. március 30-a után kezdte meg. Alapszabályát a belügyminisztérium először nem fogadta el, hanem utasította a tagságot arra, hogy az 1922/7700. számú rendelet nyomán készítsenek újat. A Magyar Király szálló nagytermében tartott újjáalakuló közgyűlésen megválasztották a tíz tagú tisztkart, a huszonnégy főből álló választmányt, a számvizsgáló bizottságot és a pótagokat. Elkészítették az új alapszabályokat, amelyeket a belügyminiszter 1925. december 25-ei dátummal hagyott jóvá. A megfogalmazott célkitűzések között a homoki szőlőművelés, a gyümölcsstermesztés, valamint a borkezelés fejlesztése szerepelt, aminek érdekében a tagok számára az egyesület szakmai előadásokat, gyakorlati bemutatókat kívánt szervezni. Az értékesítés elősegítése mellett igyekezett megszervezni a különböző

és az 1940-es években a Csongrádi Szőlősgazdák Egyesülete szervezett rendszeresen szüreti bálakat, amelyekre meghívókat is nyomtattak. 1920-ban a Bokrosparti-Gyójai Gazdaolvasókör¹⁰ jegyzőkönyve is beszámolt arról, hogy a tagok szüreti mulatságot rendeztek.¹¹ 1931-ben az ún. Csurgoi csárdában is szerveztek szüreti bált, amelynek a lebonyolítása feltehetőleg a vendéglátó helyet üzemeltető családhoz kapcsolódhatott.¹² Az 1940-es évek második felében a Magyar Nők Demokratikus Szövetségének csongrádi csoportja tartott szüreti mulatságot a saját székházában.¹³

növényvédelmi szerek, szőlőkarók, szőlővesszők és egyéb kellékek beszerzését. Az alapszabályzat kimondta azt, hogy az egyesület próbál egy helyiséget fenntartani, újságokra, szaklapokra előfizetni. A belépés minden nagykorú, önrendelkezési joggal bíró magyar állampolgár, illetve a szőlőművelés iránt érdeklődést tanúsító gazdatársulás, szövetkezet és részvénytársaság számára nyitott volt. Az egyesület rendszeresen szervezett előadásokat, bálakat, 1926-ban pedig, az első világháború idején a szőlők között álló Szent Orbán-szobor mellől elszállított harang helyett újat szerzett be. 1934 januárjában az egyesület székházat vásárolt magának, amihez a magyar állam 3000 pengő támogatással járult hozzá. 1936 augusztusában az épület udvarán aszalót építettek, amelynek a teljesítménye húsz óránként hét mázsa gyümölcs volt. Dudás Lajos: Szőlősgazdák egyesülete. Csongrád 1991. március 1. 3.

10 1908-ban jött létre Boér Antal és Drózdik János tanyai tanítók, illetve a Csongrádi Gazdasági Egyesület hathatós közreműködésének köszönhetően a bokrosparti iskolában, ahol 46 személy vett részt az alakuló közgyűlésen. 1912-ben felépült a saját székháza is, amelynek a felavatására a vármegye tisztkara is felvonnult. Az 1910-es években kitartó küzdelmet folytatott a tanyai központ Bokros történeti kialakítása érdekében, ugyanakkor próbálta a szőlő- és gyümölcsstermelés értékesítési lehetőségeit javítani. Rendszeresen szervezett háziipari tanfolyamokat, amelyek a gyakorlatban is alkalmazható ismeretek közvetítőivé váltak. Az olvasókör megemlékezett a nemzeti ünnepekről, rendszeresen szervezett bálakat, amelyek nemcsak szórakozási, hanem fontos közösségi alkalmakként is funkcionáltak egyben. Könyvtárat is kialakított, amelynek állománya vásárlás és adományozás útján gyarapodott. (Erdélyi 1997, 179–186)

11 Buzder Lajosné kutatásai során olyan bokrosi adatközlőket talált, aki arra emlékeztek vissza, hogy a különböző vagyoni helyzetű társadalmi csoportok külön szüreti mulatságot szerveztek. A módos, tehetséges gazdák a gazdakörben, a szegényebbek pedig kocsmában rendezték meg a bált.

12 Csongrádi Újság 1931. szeptember 3. 6.

13 Csongrádi Kis Újság 1947. szeptember 18. 3.

A szüreti bálók és felvonulások időpontja és helyszínei

A Tiszavidék 1897. szeptember 5-ei száma fontosnak tartotta kiemelni azt, hogy a szüreti időszakhoz kapcsolódó mulatságok néhány évvel korábban jelentek meg Csongrádon, ahol hamarosan nagy népszerűsége tettek szert.¹⁴ A kitekintés és az összehasonlítás célját szem előtt tartva érdemes ugyanakkor utalnunk arra, hogy Szentesen valamint Kunszentmártonban is közel egy időben, az 1890-es évek első felében rendezték az első alkalmakat, amelyekről a sajtó is beszámolt, kiemelve újszerűségüket. 1893-ban a szentesi iparos legények és a kunszentmártoni dalárda szervezte meg saját mulatságát.¹⁵

A Csongrád előjárósága által meghatározott szüreti, és a különböző társadalmi csoportok és egyesületek „ünnepélyeinek” időpontja között nem találunk átfedést vagy egyezést, mivel a szüreti bálók és felvonulások szinte minden esetben megelőzték a szőlőtermés szedésének kezdetét. Az alkalmakat az esetek többségében szeptember második felében vagy október elején szervezték meg, 1908-ban, 1927-ben, 1931-ben és 1932-ben viszont szeptember legelején tartották az ünnepségeket, aminek a hátterében feltehetőleg a szüret korai kezdete húzódnak meg. 1931-ben a város polgármestere a szőlő szedésének időpontjával szeptember 14-ét jelölte ki hirdetményében, amelyben egyúttal felhívta a szőlőbirtokosok figyelmét arra, hogy tartsák be a határidőt, mert pénzbüntetésben, illetve elzárásban részesülnek azok, akik korábban látnak munkához.¹⁶ 1927-ben ezzel szemben a szeptember eleji időpont nem a szőlő érésének előrehaladott állapotával magyarázható, mivel az előjáróság a szedés megkezdéséhez szeptember 26-át, illetve október 3-át tűzte ki.¹⁷ Az előzőekben elemzett adatokból egyértelműen látszik, hogy

14 Tiszavidék 1897. szeptember 5. 2.

15 1893-ban a szegedi sajtó is beszámolt a „szüreti ünnepélyek” megrendezéséről, amelyeknek az újszegedi Vigadó biztosított helyet. Szegedi Híradó 1893. október 1. 6.

16 Csongrádi Újság 1931. szeptember 3. 5.

17 Csongrádi Újság 1927. szeptember 18. 3.

a mulatságok időben határozottan elkülönültek a szürettől.

Voltak évek, amikor Csongrádon több szüreti bált is szerveztek, amelyek időben elkülönültek egymástól. 1908-ban a Csongrádi Iparosifjak Közművelődési Egyesülete szeptember 6-án, a Keresztény Fogyasztási Szövetkezet és a Katolikus Ifjúsági Egylet viszont szeptember 27-én rendezte meg a mulatságát.¹⁸

A szüreti bálakat különböző helyszíneken tartották, amelyek közül a 19. század végén és a 20. század elején kedveltnek számított a Magyar Király szálloda, ahol legtöbbször a kerthelyiségekhez kapcsolódott a rendezvény, de egy alkalommal a kaszinóterem is feltűnt az újságok hasábjain.¹⁹ Az 1920-as évek végén, az 1930-as évek elején a Kaszanitzky-féle vendéglő is népszerűnek számított,²⁰ de nem feledkezhetünk meg a különböző egyesületek, szervezetek székházairól, központjairól sem, amelyek közül említést érdemel a 48-as kör, a Polgári Kör vagy az ipartestület. Az újságok hasábjain szerep még a *csurgói csárda* valamint a Hunyadi vendéglő is, ahol egy-egy alkalommal szerveztek szüreti mulatságokat.

18 Az 1920-as években Kisteleken is több mulatságot tartottak, amelyeket a helyi iparos- és kereskedő ifjak egyesülete, illetve özv. Kovácsné vendéglős szervezett. Kistelek és Vidéke 1926. október 12. 3.

19 1895-ben építtette a Csongrád Városi Takarékpénztár Ullrein József műépítész tervei szerint, Pozsár József helybeli építőmester kivitelezésében. A 10 szobás épület nagyteremben bálakat rendeztek, évente több alkalommal pedig vándorszínészek, 1912 előtt vándormozisok is használták. Az épületben kapott helyet ötven évig a Csongrádi Kaszinó is. Az udvaron kerthelyiség állt a vendégek rendelkezésére. (Dudás 2000, 65–66)

20 A Csongrádon a 18. század folyamán megtelepedett család a 19. század második felében kezdett vendéglátással foglalkozni. Az első világháborút követően Kaszanitzky Gyula több iparengedélyt is szerzett magának, többek között a településen sörkereskedést is létesített. A csongrádi vendéglők, kocsmák és a helyi társadalom rétegződése közötti kapcsolatot vizsgáló tanulmányában Szűcs Judit részletesen foglalkozott a család tevékenységével. Az általuk üzemeltetett vendéglátóhelyeken a fogyasztók társadalmi hovatartozását illetően az elkülönülés és az egymás mellettiség egyformán jellemző volt. (Szűcs 1996, 76–77)

Részvevők, szereplők

A szüreti bálokat sajátos rituális keretek között bonyolították le, ami a vizsgált időszakban meglehetősen egységes képet mutatott. Csongrádon 1897-ben már minden bizonnyal a szereplők között feltűntek a dekoráció, a díszítés őrzésével megbízott csószlányok és csószlegények, akik közül a legaktívabban tevékenykedők díjazásban is részesültek. 1893-ban a Szentesi Lap számba vette a kunszentmártoni szüreti multság szereplőit is, akik között a *bíró*t, a *bíróné*t, a *pandúrt* a *csószlányokat* és a *csószöket* említette név szerint is. A Bokrospart-Gyójai Gazdaolvasókör 1920. szeptember 8-án tartott választmányi ülésén foglalkozott az előkészületekkel, ami alkalmat nyújtott a tisztségviselők kijelölésére is.²¹ A multság megszervezését Gocsik Ferenc kovácsmesterre bízták, akit megkértek a bálterem feldíszítésére is. Az *öregcsósz* Horváth Béla, a *főbíró* Horváth Piroska, a *jegyző* Nagyistók Ilonka, a *pénztárnok* Boda István, a *bíró* pedig Győri Sándor lett. A gazdakör jegyzőkönyve a *csószlegények* és a *csószleányok* neveit is megörökítette, akiknek a tevékenységét az ún. *fiatalcsósz* segíthette. Rajtuk kívül ún. báli alkalmazottakat is választottak, akik közül *pénztárnok*, *ellenőrök*, *pincérek*, *húsfőzők* valamint a borkimérésnél segédkezők (*pénztáros*, *ellenőr*, *csapláros*) láttak el különböző feladatokat.²² Munkájukért 80 korona díjazásban részesültek, amit a vacsora alkalmával elfogyasztott, egy adag *paprikás* egészített ki. A választmány megbízta az elnökséget az engedély

21 A szentesi határban tevékenykedő gazdakörök példáján is láthatjuk azt, hogy a választmányi ülés foglalkozott a szüreti bál megszervezésével, amelyen meghatározták az időpontot, a belépők összegét, illetve kijelölték az előkészületekkel megbízott személyeket. A táncterem feldíszítésével Dónáton 1937 októberében a vigalmi elnököt és a csószlegényeket bízták meg, a helyettes pénztárnok pedig az engedély intézésével foglalkozott. Az alelnök fogadta meg a zenészt és az italmérőt, a díszítéshez használatos kellékeket pedig az elnök szerezte be. A multságot követően a takarítást az ún. körgazda végezte. Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Levéltára (a továbbiakban: MNL CsML SzL) X. 65. A Dónáti Gazdakör iratai

22 A Szeged környéki szüreti báloknak a börtönőrök is állandó szereplői voltak, akik a rendet tartották fent. (Börcsök 1974, 489)

beszerzésével, valamint az előzetesen felmerülő kiadások fedezésével.²³ A Csongrádi Szőlősgazdák Egyesülete által 1933. október 1-jén megrendezett szüreti táncmultság meghívója név szerint is megemlíti a tisztségviselőket, akik az ún. „Hegybírószágot” alkották. Amíg Poczik Sándor a *hegybíró*, addig Maszlag Etuska a *hegybíró* szerepét töltötte be. Deák Mózes az *öregcsósz*, Deák József pedig a *kisbíró* feladatkörét látta el. A tisztségviselőkhöz tartozott 6-6 *csószlegény* és *csószleány*, akiket 1933-ban a következő személyek jelenítettek meg: Túri Pál, Szabó Sándor, Pintér Lajos, Mencser István, Furi János, Ötvös Imre, Locskai Etuska, Balázs Juliska, Szabó Gizella, Mucsi Piroska, Balog Margitka, Baranyi Facika. A sajtóbeszámolók időnként a tisztségviselők tevékenységéről, annak hatékonyságáról is beszámoltak: „A csószök közül a leányok bizonyultak ügyesebbeknek, Szilágyi Bözsi, Tormássy Ica, Gál Bözsi, és Gyovai Ica csószleányzók fogták el a legtöbb ügyetlen tolvajt, mind a négyüket megdicsérte a birói testület. A többi csószök is elismerésméltóan buzgólkodtak, névszerint: Gyenes Manci és Juci, Vajda Bözsi, Gémes Emmi és Takács Juci...”²⁴ A szüreti bál résztvevői közül alkalmanként megemlékeztek azokról, akiket a legtöbbször érték tetten a csószök: „A legtöbb tolvajlason Judik Menyhért hentesmestert érték, nem bizonyult jó tolvajnak; Apró János, Schwáb Sándor és Palásty Nándor is sokat kerültek a bájos csószleányok hálójába. Különben is a csószleányzók egyforma-diszes magyar-ruhájukban olyan herceg-szépek voltak, hogy az embernek: ifjunak, öregnek egyaránt kedve kerekedett tolvajlason fogatni magát. Valahogy így történhetett meg egy hetvenéves öreg emberrel is, hogy szőlőt lopott és rajtacsípte apró betyárkodásán egy barna villogószemű csószleány. A birói szék elé kísérté karonfogva a vén tolvajt és a biróné Nagy Lukács csinos felesége 10, 000 koronára ítélte a deresedő tolvajt, sulyosbitó

23 Minden bizonnyal az illetékes rendőrkapitányságtól kellett beszerezni az engedélyt, mint ahogyan azt a szentesi Nagynyomási és Határszéli Olvasókör kérelmezte az 1930-as évek végén. A dokumentum tartalmazta a multság időtartamát (este 8 órától hajnali 4 óráig) is a belépő összegével együtt. MNL CsML SzL X. 67. Nagynyomás-Határszéli Gazdakör iratai

24 Mindszenti Hírlap 1926. október 3. 2.

körülménynek véve öreg korát.”²⁵

Csongrádon a szüreti multságok résztvevőinek a szórakoztatásában fontos szerepet játszottak a zenészek, akiket alkalmanként a sajtóban megjelent tudósítások név szerint is megemlíttettek. 1913-ban Szöllősi József és társai, 1923. szeptember 23-án Farkas Balázs, 1928. szeptember 23-án Kompó Béla első zenekara muzsikált.

Az 1890-es évek végén a csongrádi sajtó a szüreti multságon résztvevő asszonyokat és lányokat név szerint is felsorolta, mint ahogyan arról a Tiszavidék 1897. szeptember 27-ei, valamint az 1898. október 9-ei számaiban olvashatunk. Úgy tűnik, hogy elsősorban helybeliek voltak részesei az eseményeknek, habár egy-két alkalommal szentesi lakosok is jelen voltak.

A szüreti multságokról a szervezők tájékoztatták az érdekelteket, akiknek a lakcímére minden bizonnyal nyomdában készített meghívókat jutattak el. A gyakorlatot a sajtó is több alkalommal említette, habár csak egyetlen egy példány maradt fent, mégpedig a Csongrádi Levéltár kisnyomtatvány gyűjteményében. A Csongrádi Szőlősgazdák Egyesületének a meghívója tartalmazza az időpontot (1933. október 1.), a helyszínt (Kaszánitzky István-féle vendéglő összes helyiségei), a belépő díj összegét, a rendezvény kezdetét, a tisztségviselők és a szervezők nevét és a jutalmak felsorolását. A „László és Szekeres” által készített kisnyomtatvány fontosnak tartotta közölni azt is, hogy a zenét citerazenekear szolgáltatja. Akikhez nem jutott el a meghívó, ám arra igényt tartottak, azok a rendezőséghez folyamodhattak. Az esemény szürettel, termények betakarításával való kapcsolatára utal a szőlőfűrt, illetve az alma vagy őszibarack szimbólum, amelyek a bálterem díszítésében is szerepet játszhattak.²⁶

25 Mindszenti Hírlap 1926. október 3. 2.

26 Börcsök Vince tanulmányában utalt a szüreti multságokhoz kapcsolódó meghívókra, amelyek a legfontosabb információk mellett különféle rigmusokat, alkalmi költeményeket is tartalmazhattak. Balástyáról maradt fent az 1930-as évekből „A Gémes tata mondja” című szöveg, amely a szüreti bál eseményeit mondja el. Szentesről a két világháború közötti időszakból maradt fent olyan báli meghívó, amelyik verses formában örökíti meg a legfontosabb mozzanatokat. (Börcsök 1974, 490)

A sajtóban megjelent híradások csak egy alkalommal számoltak be a résztvevők közötti, nem egy esetben tettelegességgel fajúló nézeteltérésekről, amelyek kapcsán a rendőrség is vizsgálatot indíthatott: „A multság résztvevői közül Viglasi Imre Thököly utca 23 sz. alatti földmunkás és Kiss István Vég utca 39. szám alatti fuvaros összeszólalkoztak a folyosón. Szó szót követett közöttük, majd boxerrel és ököllel támadtak egymásra. A boxert Viglasi használta s úgy ellátta ellenfele baját, hogy amire a bálban szolgálatot teljesítő rendőr szétválasztotta őket, Kissnek már csupa vér volt a feje. Viglasi csak könnyebb sérüléseket szenvedett. Kisst dr. Kóty József városi orvos részesítette elsősegélyben. A rendőrség a szüreti bál mindkét verekedője ellen megindította az eljárást.”²⁷ A résztvevők közötti konfliktusok²⁸ valamint a szüreti báloknak a párválasztásban betöltött szerepe szolgáltatja a témát annak az alkalmi költeménynek, amely a csongrádi sajtóban látott napvilágot:

„Vidám bál van a füstös kis korcsmában’.
Tánra perdül falu szépe, virága.
A legények kurjongarnak nagy vigan,
Néha egy-egy bicska itt ott megvillan.

Nagy Petinek valami nagy buja van:
Egy szép lánynak két szemétől odavan.
Azt dalolja, azt a régi éneket.
»A virágnak megtiltani nem lehet...«

No most Peti jól vigyázz ám magadra’
A legénység a vesztedet akarja.
A szépséges Pál Katát elszeretted...
Nagy ítélet lesz itt tartva feletted

Esvány gazda várja, nézi, mi lesz itt?
Peti meg a legénynép mint veszekszik?
És hogy még egy bevert koponyát se lát,
Keserűn szól: No, legények, jó’jszakát.”²⁹

27 Csongrádi Kis Újság 1947. szeptember 18. 3.

28 A két világháború között a szegedi napilapok alkalmanként beszámoltak a szüreti multságokon történekről, amelyek gyakran tragédiába torkolltak. 1936 őszén Nagyszéksósón a bál után Bozóky György szerelemféltesből agyonszúrta Puskás Istvánt. Délmagyarország 1936. december 3. 7.; 1937. június 29. 4.

29 Csongrádi újság 1923. szeptember 20. 2.

A szüreti felvonulás és a szüreti bál cselekménye

A szüreti felvonulásokat nem minden esztendőben, hanem csak alkalmanként rendezték meg.³⁰ A Tiszavidék 1903. szeptember 20-ai számában arról tudósított, hogy a tisztségviselők, azaz a „hegybírószág” tagjai a „Halesz” nevű dűlőből vonultak be délután 4 órakor a szüreti multság helyszínére, azaz a Magyar Király szálló kerthelyiségébe.³¹ 1908-ban a Keresztény Fogyasztási Szövetkezet és a Katolikus Ifjúsági Egylet szervezett nagyszabású szüreti felvonulást a Félegyházi úton, amelyet 25 tagból álló bandérium és 40 kocsi alkotott.³² 1923-ban a Magyar Király szállótól indult a menet.³³

Az 1893-ban Kunszentmártonban megrendezett szüreti multságról közölt tudósítás részletesen jellemzi a korszakban újdonság erejével ható cselekménysorozatot: „Utána csósztáncz következett, mely után bíró uram megnyitotta a szüretet, és kijelentette a szabad lopást. Érdekes volt nézni, hogy a vendégek mennyire iparkodnak lopni a drótokra aggatott almákból és szőlőből. De még érdekesebb volt, midőn az ügyes csószok és csószlányok valakit a lopáson rajt' értek és a bíró elé vezettek, ki azután a dalárda javára 3-5 ismételt esetekben 10-20 krajczárra elmarasztalta a kedves tolvajt.”³⁴ 1903-ban a Tiszavidék a szüreti bál meghívójából idézve már részletesen beszámolt az egyik legfontosabb mozzanatról: „A szüreti-multságon bárkinek is megengedtetik, hogy a csószlányok és csószok őrizetére bízott gyümölcsökből díjtalanul vehessen, akit azonban a csószleányok tetten kapnak, azok a hegybírószág elé állíttatnak 10 fill. Pénzbírság megfizetésében marasztaltatnak el.”³⁵ A Mindszenti Hírlap 1926-ban a lopásokról és a bírságok mértékéről értékes információkat közölt: „Bárkinek szabad volt lopni, de ha az éber csószleányok vagy csószifjak valakit tolvajlason

fogtak, úgy azt a rögtönítélő birói testület elé kísérték és ott az ügyetlen tolvajt a szőlőfürtért 2000, az almáért 2000, a borokért 10-15 ezer korona büntetésre ítélték el. [...] Bár sokan voltak a felvigyázó csószok, de többen voltak a tolvajok és tíz órára már hírmondó sem maradt a rengeteg szőlőből, almából és borokból.”³⁶

A 19–20. század fordulóján megrendezett szüreti multságok változatos képet mutatnak, mivel többféle, kifejezetten szórakoztató célú cselekmény kapcsolódott hozzájuk, amelyeknek a zöme fokozatosan kiszorult a gyakorlatból, a díszítmények őrzése és eltulajdonítása kapott a későbbiek során központi szerepet.³⁷ Az 1899. szeptember 25-én megtartott szüreti bál alkalmával tombola játékot, különböző versenyeket és „világposta levelezést” szerveztek a résztvevők számára, 1903. szeptember 27-én pedig „konfetti és szerpentin csatára” is sor került. Nem egy alkalommal a jelenlévők tánctudásukat is összemérhették egymással. A „világposta levelezés” keretei között a helyszínen megvásárolt képeslapokat a legények a bálon résztvevő lányoknak küldték, akik közül a szőlőkoszorút a legtöbb darabbal rendelkező kapta. Erről a gyakorlatról tudósított a Tiszavidék 1903. október 4-én megjelent száma is, amelyben a következőket olvashatjuk: „A 40 kilos diszes szőlő koszorut Pitrik Etelka kisasszony nyerte el, mint aki a világposta útján legtöbb levelező lapot kapta. Akiknek pedig kilátásuk volt a koszorut megnyerni, de nem sikerült, azok azzal vigasztalják magukat, hogy Ent postás elsikasztotta a képeslapjaikat, különben ők nyerték volna a szőlőkoszorút.”³⁸ Az 1896 szeptemberében tartott szüreti bálon a szőlőkoszorút Mészáros Annuska nyerte, aki 136 levelezőlapot kapott.³⁹ A szüreti bálhoz kapcsolódó cselekmények változatosságára utal az 1903-ban, a helyi sajtó

36 Mindszenti Hírlap 1926. október 3. 2.

37 E több funkciót is betöltő szokáselem eredetének mindezidáig nem sikerült a nyomára bukkanni, annyi azonban bizonyosnak tekinthető, hogy a 19–20. század fordulóján az egész országban népszerűnek számított. A dekoráció elemeinek az eltulajdonítását rituális cselekményként értelmezhetjük, mivel nem különböző javak felhalmozását célozta, hanem a szórakoztatáson túl a bevételek növelésére irányult.

38 Tiszavidék 1903. október 4. 3.

39 Tiszavidék 1896. szeptember 27. 3.

hasábjain napvilágot látott tudósítás, amely az alkalomra készített meghívó nyomán a következő elemeket különítette el:

1. A hegybírószág bevonulása a Haleszok dűlőből (d.u. 4 óra)
2. A csószleányok és csószlegények összejövetele a dízsátorban (este 7 óra)
3. Acsószleányok és csószok csárdás versenye
4. Nemzetközi világposta (este 7 órától éjfélig minden fél órában)
5. „Halászat a Balatonon” a tánckedvelők által, konfetti és szerpentin csata⁴⁰

Ameddig a szüreti bálók változatos képet mutattak, addig a különféle díjakban nemcsak a tisztségviselők (csószlegények, csószlányok), illetve a lopásban jeleskedők, hanem a különböző megmérettetésekben kitűnő személyek is részesülhettek.⁴¹ 1896-ban a csárdásverseny első helyezettje egy hímezett emléktárgyat, a második pedig egy palack Egri Bikavért kapott. A legaktívabb csószlányt emlékkönyvvel, a legtöbb büntetést fizető résztvevőt pedig egy üveg francia pezsgővel ajándékozták meg a szervezők. 1903-ban zsűri értékelt a csószpárok tudását, akik csárdást táncoltak. A legjobban teljesítőket egy-egy ajándéktárggyal díjazták. 1911-ben a szőlőkoszorút Minik Ninuska, az ezüst gyümölcsállványt Gulyás Annuska, az ezüstnyelű sétabotot Atkári Urbán, az ezüst cukortartót Minik Jolánka, a tajtékszipkát Furi István, az ébresztőórát pedig Pintér János nyerte.⁴² A Csongrádi Szőlősgazdák Egyesületének meghívója 1933-ban az alábbi jutalmakat szerepeltette meghívóján:

40 Tiszavidék 1903. szeptember 27. 3.

41 Sebestyén István kutatásai során részletesen rekonstruálta a szüreti multságok cselekményét, ami a következő mozzanatokból tevődött össze. Az alkalmat a bíró és a bíróné nyitotta meg, akiknek a vezetésével kezdetét vette a nyitótánc. Mindketten egy pódiumon foglaltak helyet, mögöttük a falon függött a szőlőkoszorú. A tánc közben elfogott tolvajokat a csószok kísérték a bíró elé, akinek fel kellett mutatni az ellopott terményt. 11 óra után az őrzés megszűnt, a dekoráció elemeit a résztvevők szabadon, büntetés nélkül dezsmálhatták. A szőlőkoszorút nyilvános árverésen értékesítették. A multság hajnalban ért véget, amikor a zenekar eljátszotta a Rákóczi indulót. (Sebestyén 1982, 283–284)

42 A források arról nem közölnek információkat, hogy az ajándéktárgyak felajánlások vagy esetleg más úton kerülhettek a szervezőkhöz. Csongrádi Lap 1911. szeptember 17. 1.

A legtöbb lopót fogó csószleány kapja a szőlőkoszorút. A második kap egy szervizkészletet. A legtöbb lopót fogó csószlegény egy zsebórát fog kapni. A legtöbbször lopó kap egy üveg Leányka-bort.⁴³

Szimbólumok, öltözetek, díszítmények

A források időnként a báltermek feldíszítéséről is beszámoltak, mint ahogyan azt a Mindszenti Hírlap is tette 1926-ban: „Abáli multság alkalmából nem kevesebb mint, ötven kilogramm szőlő került Baksról Mindszentre és ezt a rengeteg gyümölcsöt felaggatták a teremben, hogy ellehessen onnan lopni. A mindszenti iparosoknak nagyszámu rendező gárdája fáradozott már hetekkel előbb, hogy a szüreti bálát minél multságosabbá tegye. Nagy Lajos vendéglőjének nagytermét izlésesen feldíszítették, a falakon több vonalban futottak körül-körül a girlandok, amelyeken incsiklandozó szőlőfürtök, szép almák, értékes borral töltött üvegek, mézeskalácsok függtek.”⁴⁴ 1920-ban Bokroson a díszítés kellékei között nemcsak a szőlő jutott szerephez, hanem más terményfélések is, mivel a gazdakör jegyzőkönyvében az őszibarack, a dió, a körte, a paprika és a paradicsom is feltűnik, amelyeknek a beszerzéséről a bevásárló bizottság próbált gondoskodni.⁴⁵ A dekorációhoz szükséges alapanyagokra a szervezők adományok útján is szert tehetek, ahogyan erről a gyakorlatról a sajtó is időnként beszámolt. 1930-ban Vári Mátyás 25 kilogramm szőlőt ajándékozott a Csongrádi Szőlősgazdák Egyesülete által megrendezett szüreti bálra,⁴⁶ 1911-ben pedig a Csongrádi Iparosifjak

43 A szervezők a szüreti bál résztvevőinek, szereplőinek Szeged környékén szegedi papucsot, fejkendőt, boros illetve likőrös készletet, cigarettatálcát, hamutartót illetve csemegecukorkát ajándékozhattak. (BÖRCSÖK, 1974: 492.)

44 Mindszenti Hírlap 1926. október 3. 2.

45 Sebestyén István szerint Csongrádon a szervezők a szőlőfürtökön kívül almát, vörös- és fokhagymát, sárgarépát és gyökeret is felhasználtak. Tanulmányában részletesen bemutatta a bálterem feldíszítését, amelynek fontos része volt a drótszálak kifeszítése. Ezekre erősítették fel raffiával a különféle terményeket. A drótok kifeszítésére nagy gondot fordítottak, mivel elszakadásuk szégyent jelentett a szervezőkre nézve. (Sebestyén 1982, 282)

46 Csongrádi Újság 1930. október 5. 5.

30 A szentesi építőmunkások 1911-ben az ún. Kispiac tértől a Petőfi szállóig rendeztek szüreti felvonulást. Szentesi Lap 1911. szeptember 24. 4.

31 Tiszavidék 1903. szeptember 20. 3.

32 Csongrádi Újság 1908. szeptember 20. 3.

33 Csongrádi Újság 1923. szeptember 20. 2.

34 Szentesi Lap 1893. október 22. 2.

35 Tiszavidék 1903. szeptember 27. 3.

Közművelődési Egyesületének a következő személyek ajánlottak fel gyümölcsöt: Minik Ninuska, Aása Juliska, Keller Juliska, Papp Annuska, Farkas Mariska, Papp Vicuska, Atkári Urbán.⁴⁷

A szüreti bál és felvonulás szimbólumai közül a legfontosabbnak a szőlőkoszorú tekinthető, amelyet a csongrádi lapok több alkalommal is említettek. 1903-ban még a súlyáról is megemlékeztek, ami 40 kilogrammot nyomott. A szőlőkoszorút a szüreti bál egyik női résztvevője kapta, akinek a nevét is gyakran közzé tették.⁴⁸ Az 1945-ből származó csoportképen a koszorút virágok és nemzetiszínű szalag díszítette, az 1950-ben készített felvételen pedig szőlőlevelek borították. Típusairól, használatáról Fajcsák Attila készített elemzést, amelyben kihangsúlyozta azt, hogy a szőlőkoszorú vitele minden bizonnyal már a 18. században is előfordult. Három változatát különítette el, amelyek közül a magyar nyelvterületen a harang alakú számított a leggyakoribbnak. Amennyiben a koszorú valamilyen egyesület által szervezett alkalomra készült, akkor a módosabb szőlőbirtokosoktól gyűjtötték össze a megfelelő mennyiségű szőlőt. A rendezvény előkészítésével megbízott személyek ügyes kezű emberekkel készítették el a kelléket, amelynek a súlya elérhette az 50-60 kilogrammot is. 1890-ben az egyik Egerben megrendezett szüreti bálon az első csőzpár vitte a vállán a nagyméretű szimbólumot. (FAJCSÁK 1987, 356)

A tisztségviselők ruházata minden bizonnyal különbözött a többi résztvevőtől, habár a rendelkezésre álló forrásokban csak elvétve találhatunk utalásokat erre vonatkozóan.⁴⁹ A Csongrádi Szőlősgazdák Egyesületének a pénztárkönyve tartalmaz olyan adatokat, amelyek összefüggésbe hozhatóak a csőzleányok által viselt „magyar

ruhával”. Fejős Zoltán szerint a viseleti darab a szüreti bál szimbolikájának egyik meghatározó elemeként fogható fel. Az ún. magyar ruhát feltehetőleg az 1880-as évek népszínmű-divatja és a közoktatás terjesztette el széles körben, amely kialakulása idején már szimbolikus jelleggel rendelkezett, hiszen egyfajta jelmezként hordta viselője. A „nemzeti ruha ideálját” testesítette meg az urbanizálódó, polgárosodó közép rétegek körében.⁵⁰ (FEJŐS 1987, 267–282)

Az 1933-ban készített felvételen a férfiak egy része bőszájú inget, kalapot és fekete mellényt visel. Minden bizonnyal ők lehettek a csőzleányok. Kalapjukat két személy kivételével nemzetiszínű szalag díszítette, amelynek hosszabb változata szinte mindegyik, képen szereplő férfi ruházatán is feltűnik. A társaság előtt minden bizonnyal az *öregcsősz* és a kezében hegedűt tartó zenész látható. Az első sorban foglalhatott helyet a *bíró* és a *bíróné*, akiknek a ruházata különbözött a csőzleányoktól. Az 1945. szeptember 15-én készített felvételen feltűnik a virágokkal és nemzetiszínű szalagokkal díszített szőlőkoszorú is a botját kezében tartó *öregcsősz* és egy zenész társaságában, akik fekvő pozíciót foglalnak el. Sebestyén István tanulmányában közölt egy 1950-ből származó felvételt, amelyen a *bíró* prémsapkát és nemzetiszínű szalagot viselt, aki mellett a *bíróné* „babos ruhában” foglalt helyet. A társaság előtt heverő *öregcsősz* elmaradhatatlan kelléke a bot. A csőzleányok kalapjukon nemzetiszínű szalagot hordtak. (SEBESTYÉN 1982, 285) A fényképek alaposabb elemzése természetesen újabb információkkal szolgálhatnak, annyi azonban bizonyosnak tűnik, hogy a tisztségviselők ruházata nem tekinthető egységesnek, még az azonos szerepkör esetében sem.

Kiadások és bevételek

A résztvevők belépőt fizettek, amelynek a mértékéről a sajtó is közölt rendszeresen információkat. 1899-ben elővételben 60 krajcárt, a bál kezdetét megelőzően a helyszínen 70 krajcárt tett

⁵⁰ 1926-ban Kistelekre a csőzleányok egy budapesti jelmezkölcsönzből hozták a ruhákat. Kistelek és Vidéke 1926. október 12. 3.

ki. A belépőjegyeket Gyánti József és Král András üzleteiben, valamint Szlávik János népkerti vendéglőjében lehetett előre megvásárolni.⁵¹ A sajtóban megjelent tudósítások nyomán a belépési díjak a következőképpen alakultak, amelyekben természetesen az adott időszakban forgalomban lévő pénznemek is tükröződtek: 1899: 60 illetve 60 krajcár, 1913: 1 korona 40 fillér, 1926: 15 000 korona, 1928: 1 pengő 30 fillér, 1930: 1 pengő 20 fillér, 1932: 1 pengő, 1933: 80 fillér. A belépők jelentős mértékben hozzájárulhattak a költségek fedezéséhez, ahogyan arról az 1897. szeptember 26-án megtartott szüreti multság pénztári számadásából értesülhetünk. A „belépti jegyekből” 100 forint 40 krajcár származott, a kiadás ugyanakkor 143 forint 40 krajcárt tett ki.⁵² Ezen kívül kisebb arányban a kiadások fedezéséhez hozzájárulhattak a lopásokból származó „büntetés pénzek”, a tombolajegyek, a levelezőlapok értékesítéséből származó pénzeszegek valamint a „felülfizetések”. Utóbbiakról a sajtó is időnként beszámolt, miközben közzétette azoknak a névsorát, akik ezzel az eszközzel támogatták a rendezvényt. A Csongrádi Iparosifjúság Közművelődési Egyesülete által 1911. szeptember 11-én megtartott szüreti multságon a következő személyek járultak hozzá a költségekhez nagyobb mértékben: Sohr András (140 fillér), Baranyi István (120 fillér), Minik Lajosné, Dévai Sándor, özv. Gulyás Lászlóné (1 korona), Szendrői József, Faragó István, Kátai B. Miklós, Eke István, Hajdu Teréz, Hajdu Erzsike, Furi István, Makó János, Hegedűs Sándor (40 fillér), Atkári Urbán, Bálint Ferenc, Udvari István, Sinkó Pál (20 fillér), Szántai Mihály, Szabó András, Nagyistók József (10 fillér).⁵³ Az 1897. szeptember 26-án megrendezett szüreti bál pénztári számadása a következőképpen festett, amit a Tiszavidék rövid híradásban hasábjain is közzétett. A belépőkből 100 forint 40 krajcár, a levelezőlapokból 15 forint, a büntetésekéből 20 forint 20 krajcár, a tombolajegyekből 16 forint 30 krajcár, a felülfizetésekéből pedig 1 forint származott, ami összesen 153 forint 50 krajcárt jelentett. A kiadások 143 forint 40 krajcárt tettek ki, „tisztá maradványként” tehát 10 forint 10 krajcár állt rendelkezésre,

⁵¹ Tiszavidék 1899. szeptember 18. 2.

⁵² Tiszavidék 1897. október 17. 3.

⁵³ Csongrádi Lapok 1911. szeptember 17. 1.

amit a szervezők jótékony célokra⁵⁴ fordítottak.⁵⁵ 1899-ben a fennmaradó pénzeszegekből, azaz 10 forint 63 krajcárból négy darab téli kabátot vásároltak, amelyeket a vigalmi bizottság tagjai szegény diákoknak adományoztak.⁵⁶

Összegzés

Tanulmányom különböző típusú források felhasználásával arra vállalkozott, hogy egy jelentős dél-alföldi szőlő- és bortermelő település példáján keresztül nyomon kövesse a szüreti bálók és felvonulások megjelenését, illetve elterjedésük folyamatát a 19. század végétől a 20. század közepéig tartó időszakban. Csongrádon a környező városias jellegű településekhez (Kunszentmárton, Szentes) hasonlóan az 1890-es évek első felétől, középtől szervezték meg ezeket az alkalmakat, amelyek meghatározott társadalmi csoportokhoz, közösségekhez kapcsolódtak szorosan. Időben és térben elkülönültek a szőlőtermés szedésétől, elsősorban zárt terekhez, vendéglátóhelyekhez, egyesületi székházakhoz kötődtek. Egyértelműnek látszik, hogy a szüreti multságokra elsősorban a kisvárosi iparos, illetve polgári réteg szórakozási alkalmaként tekinthetünk, amelyek az 1920-as évek elejétől már a tanyavilágban is népszerűvé váltak, ahogyan erre Csongrádon is találunk példát. A szüreti bálók nem mutatnak összefüggést a szőlő- és bortermelés szerepével, mivel Csongrád környékén, főként Szentes határában is népszerű szórakozási alkalmak voltak, ahol elsősorban a szántóföldi gazdálkodás számított meghatározónak. Amennyiben szükség mutatkozott, a bálterem díszítéséhez a szőlőfűrtöket a szervezők megvásárolták. A különböző településeken megrendezett szüreti multságok cselekményszerkezete közötti nagyfokú hasonlóság arra utal, hogy egy tudatosan megalkotott „mintát” vagy „sablon” mintegy kész formában vettek át és honosítottak meg a közösségek.

⁵⁴ 1893-ban a megtartott szüreti multságból fennmaradt pénzeszeget a szegedi polgári dalárda támogatására fordították azért, hogy 1894-ben részt tudjanak venni a Fiumében megrendezett országos dalversenyen. Szegedi Híradó 1893. október 1. 6.

⁵⁵ Tiszavidék 1897. október 17. 3.

⁵⁶ Tiszavidék 1899. október 30. 2.

Irodalom

- ÁFRA 2005 Áfra János: *Az 1880-as évek népmulatságai és munkásszórakozásai a fővárosban.* (közéteszi: Kovács Ákos) Holmi (<http://www.holmi.org/2005/01/afra-janos-az-1880-as-evek-nepmulatsagai-es-munkasszorakozasai-a-fovarosban-kozzeteszi-kovacs-akos>)
- BALASSA 1991 Balassa Iván: *Tokaj-Hegyalja szőleje és bora. Történeti-néprajzi tanulmány.* Tokaj, Tokaj-Hegyaljai Á.G. Borkombinát
- BÖRCsök 1974 Börscsök Vince: *Az éró szőlőtermés őrzése, szüretelése és a szüreti bál a Szeged környéki homokon.* Ethnographia 85. évf. 479–493.
- DÁNIELSZ 1993 Dánielsz Endre: *Szüreti táncalkalmak Bihardiószegen.* Néprajzi Látóhatár 3. sz. 167–176.
- DUDÁS 2000 Dudás Lajos: *Magyar király szálloda.* In: Tóth Ferenc (szerk.): Csongrád megye építészeti emlékei. Szeged, Csongrád Megyei Önkormányzat, 65–66.
- ERDÉLYI 1997 Erdélyi Péter: *A Csongrád-bokrosparti Gyójai Gazda Olvasókör század eleji története jegyzőkönyvei tükrében.* Múzeumi kutatások Csongrád megyében 1995/1996. 179–186.
- ERDÉSZ 1957 Erdész Sándor: *A hegyaljai szőlőmunkások szüreti népszokásai.* Múzeumi Füzetek 7., Miskolc, Múzeumi Bizottság
- ERDÉSZ SÁNDOR 1988 Erdész Sándor: *Szüreti népszokások kialakulása a hegyaljai mezővárosokhoz.* In: Bencsik János–Viga Gyula (szerk.): A hegyaljai mezővárosok történeti néprajza. A miskolci Herman Ottó Múzeum néprajzi kiadványai 22., Miskolc, Hermann Ottó Múzeum, 86–93.
- FAJCSÁK 1987 Fajcsák Attila: *Adatok a szüreti korszorúhoz.* Agria. Az Egri Múzeum Évkönyve 353–366.
- FAJCSÁK 1990 Fajcsák Attila: *Az egri szőlőművelés szokásai és hiedelmei.* Studia Agriensia 10. Eger, Dobó István Vármúzeum
- FEJŐS 1987 Fejős Zoltán: *„Szüreti bál”, „magyar ruha” és az amerikai-magyar etnikus kultúra néhány kérdése.* Magyarorsággutatás. A Magyarorsággutató Csoport évkönyve 267–282.
- KAVECSÁNSZKI 2014 Kavecsánszki Máté: *Néptánc-társastánc-társadalmi viszonyok. A társastáncok és a paraszti táncművelés kapcsolatainak vizsgálata a történeti Bihar példáján.* (Doktori értekezés) Debrecen
- KECSKÉS-UJVÁRY 1982 Kecskés Péter–Ujváry Zoltán: *Szüret.* In: Ortutay Gyula (főszerk.): Magyar Néprajzi Lexikon. Budapest, Akadémiai Kiadó, 129–134.
- KOVÁCS 2008 Kovács Ákos: *Szőlőhegytől elszakadva-szüret és hagyomány.* Magyar Narancs 41. sz. október 9. (http://magyarnarancs.hu/kepzuveszet/szolohegytol_elszakadva_-_szuret_es_hagyomany-69610; Letöltés ideje: 2015. 05. 06.)
- MADARASSY 1929 Madarassy László: *Magyar szüreti szokások.* Ethnographia XL. évf. 162–167.
- UJVÁRY 1983 Ujváry Zoltán: *Játék és maszk III.* Debrecen [Berettyóújfalu], Bihari Múzeum kiadványai
- SEBESTYÉN 1982 Sebestyén István: *A szőlőműveléshez fűződő hagyományok és szokások.* In: Bálint Gyula György (szerk.): Mozaikok Csongrád város történetéből. Csongrád, Csongrádi városi Tanács VB Művelődési Osztálya, 249–293.
- SZŰCS 1996 Szűcs Judit: *„Jó kiszolgálás, jó bor volt.” Csongrádi vendéglők, kocsmák és a társadalom rétegződése.* Honismeret 3. 71–81.

„Jegyzőkönyv.

Felvételet Csongrádon 1920. évi szeptember hó 8-án a Csongrád–Bokros-part–Gyójai Gazda-Olvasókör rendkívüli választmányi ülésén.

Jelen voltak:

Gutpintér János elnöke alatt Hegedűs Mihály ügyvezető elnök, Kacziba Gáspár pénztárnok, Kádár Lajos, Borsi János, Szabados Lipót, Gál Sándor, Surányi Mihály, Győri Rókus, Gácsi János, Bujáki József, Horváth Rókus választmányi tagok és Joannovics Vilmos választmányi jegyző.–

Hegedűs Mihály ügyvezető elnök üdvözli a választmányt, megjelenti tagjait az ülést megnyitja és a jegyzőkönyv hitelesítésére Surányi Mihály és Gácsi János választmányi tagokat kéri fel.

Elnök ezután előterjeszti, hogy a mai rendkívüli választmányi ülés tárgya a szeptember 12-én megtartandó szüreti mulatság előkészítése és megbeszélése.–

A választmány a szüreti mulatság rendezését elhatározza, a rendezést Gocsik Ferenc Kovács mester úrra bízta és kéri, hogy a bálterem földszítését vállalja magára a fiatalsággal egyetemben. Főrendező lett Gocsik Ferenc, öregcsősz: Horváth Béla, főbíró: Horváth Piroska, jegyző: Nagyistók Ilonka, Pénztárnok: Boda István, bíró:

Győri Sándor, csőszlegények: Nagyistók György, Szabados Tamás, Balog Gergely, Szalkai Balázs és Simmer Mátyás; Fiatal csősz: Rácz Mihály, Csőszleányok: Hürkecz Erzsike, Boda Franciska, Horváth Franciska, Góg Etelka, Szalkai Annuska, Szabó Mariska.– Bevásárló bizottsági tagok: Boda István, Horváth Piroska, Hürkecz Erzsike, kiket a választmány megbíz azzal, hogy megfelelő mennyiségű szőlőt, almát, őszibarackot, diót, körtét, paprikát, paradicsomot stb vásároljanak be.–

Báli alkalmazottak lesznek: Pénztárnok: Bujáki József, Ellenőrök: Horváth Rókus, Szabados Lipót, Fazekas János, Gál Sándor. Borkimérésnél pénztáros: Gácsi János, ellenőr: Bodor István, csapláros: Győri Rókus és Surányi Mihály.– Pincérek: Kádár Lajos, Borsi János, Kádár István, Makai Sándor, húsfőző: Horváth Varga Imre, Borbély István. Ezeknek díjazása 80 korona és 1 adag paprikás fejenként.–

Megbízta a választmányt az elnökséget a bállengedély megszerzésével és az esetleges előleges kiadások fedezésével, – illetve előlegezésével.

Kacziba Gáspár köri pénztáros előterjeszti az előző bál jövedelmének elszámolását, mely szerint, bevétel volt: 14251 korona, mellyel szemben kiadás: 12 372 korona 56 fillér s így tiszta jövedelem mutatkozik 1878 korona 44 fillér.–⁵⁷

⁵⁷ Tari László Múzeum adattára 91.14.1.

Grape Harvest Balls and Processions in Csongrád at the End of the 19th and Beginning of the 20th Centuries

László Mód

Present research aims at answering the question how grape harvest balls and processions, showing a rather unified picture throughout Hungary in the first half of the 20th century, appeared and became popular forms of entertaining in Csongrád. These festive events were organized in Csongrád, similarly to other neighbouring urbanized settlements (e.g. Kunszentmárton, Szentes) from the first half of the 1890s. They were usually closely connected to particular

social groups and communities. These festivals separated from the actual activity of grape harvest both in time and place were held mostly in closed places, in restaurants or community buildings. It seems that grape harvest balls were mostly the festive events of craftsmen and middle class citizens, however, becoming popular also among farm dwelling communities from the beginning of the 1920s. Csongrád is no exception to this.

„Elvisz a Szent Mihály lova...” Régi és új szállítóeszközök a temetőben

Purgel Nóra

„A temetésben, a halott utolsó földi útjában is volt valami ünnepélyesség” – írja Bálint Sándor, a szegedi nagytáj neves kutatója. (BÁLINT 1980, 196) Ez a megállapítás máig érvényes, hiszen az elhunyt hozzátartozói utolsó útján méltósággal szeretnének elbúcsúzni szerettüktől. A temetésnek és a halott kísérésének különböző módjait nemcsak az ízlés, hanem az anyagi lehetőségek is meghatározzák.

A hagyományoktól könnyebben megváló, újításokra fogékonyabb városi környezetben manapság helyi vállalkozót, általában nagyobb temetkezési vállalat képviselőjét bízzák meg a gyászolók, hogy intézze a temetési szertartás ügyeit: a halott elszállítását az otthonából vagy a kórházból, a sír kiásását, a koporsónak és kellékeinek megrendelését, a koszorúk készítését. A falvakban sem különbözik sokban a gyászszertartási ügyek intézése, azonban akad még olyan település, ahol bizonyos régi szokások, hagyományok ma is élnek.

A téma választására személyes tapasztalat is ösztönzött, hiszen a környéken egyedülálló, hagyományos, műtárgy kategóriába sorolható eszközt alkalmaznak a szegvári temetéseken. A külső szemlélőnek talán különleges, az odavalósiaknak azonban megszokott tény, hogy a búcsúztató szertartás után üvegezett, faragott gyászkocsival viszik ki a koporsót a ravatalozóból a sírhoz. Tanulmányom fő célja annak a leírása, hogy milyen eszközzel szállítják az elhunytat ma, a 21. század elején, és hogyan történt ez régen? Hogyan használták a sokat emlegetett *Szent Mihály lovát* és a halottas kocsit? A szállító eszközök használatának időszakát először a környékbeli népeleti tanulmányok alapján idéztem fel, majd adatközlőket kerestem, akik még emlékeztek az egyes szállítóeszközök használatára, és a helyi koporsókészítőkkel kapcsolatban is élők az emlékeik.

Kitekintés a helytörténeti irodalom alapján

Számos néprajzi, helytörténeti írás foglalkozik a halottal kapcsolatos szokásokkal, szól a hiedelmekről és az utolsó földi útról, a temetési szertartásokról, ám ezekben csak néhány sor szerepel a halottszállításának az eszközeiről. Mindemellett az adatközlők elbeszéléseire támaszkodva a tanulmány szerzők csak néhol tüntetik fel az ún. Szent Mihály lova és a gyászkocsi használatának leírását. Ez alól kivétel az algyőiek szokásairól szóló leírás, ahol immár az 1940-es években is volt temetkezési vállalkozó: a „[...] koporsót ki Szegeden, ki Vásárhelyen szerezte be”. Akkor szinte minden algyői család tőle vette meg halottja számára a koporsót, nála rendelték meg a halottas kocsit és a sír ásását is.” (IFJ. LELE 1987, 399) E mellett Bálint Sándor munkái is rámutatnak, hogy mikor még a családi háznál történt a felravatalozás, a Szent Mihály lován – fadeszkákból készült hordozó eszközön – vitték ki a halottat a temetőbe, majd ezt 19. században felváltotta a halálkocsi. (BÁLINT 1980, 199) A Fejér megyei szokásokban is megtalálható ez az asztalosok, bognárok által fából készített, négy lábú eszköz, mely a nevét onnan kapta, hogy az egyházi tanítás szerint Szent Mihály az utolsó ítélet angyala, a jó halál oltalmazója. „Temetéskor a koporsót nemcsak ráhelyezték, hanem a háztól a sírig azon vitték”. (GELENCSÉR 1991, 485) Egy 1778-as adat szerint a zámolyi egyházközösséget egy komáromi asztalos céh ajándékozta meg egy ilyen halottszállító eszközzel. (GELENCSÉR 1991, 485–486)

A Szegvárral szomszédos településen, Mindszenten a „lányhalottat lánybarátai, fiút fiubarátai vitték a sírhoz a Szent Mihály lován, amely fából készült, négy lábú halottszállító

A Móra Ferenc Múzeum munkatársainak bibliográfiája

2014

Bárkányi Ildikó

Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Új folyam 1. Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2014, 607 p. Szerk. (Társszerkesztő: F. Lajkó Orsolya)

A fáraók Egyiptoma. A Móra Ferenc Múzeum kiállításának vezetője. Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2014, 188 p. Szerk.

Benedek András

A Kiskundorozsma Kettőshatár úti II. avar temető 434. sírja. – Grave Nr. 434 of the Avar Cemetery II in Kiskundorozsma, Kettőshatár street. MFMÉ Új folyam 1. Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2014, 161–227. (Társszerzők: Szalontai Csaba, Károly László)

Bede Ádám

Beszámoló a Békés megyei Nagy-Sárrét halmainak felméréséről. – Report of mound survey in the Nagy-Sárrét region (Békés County, Hungary). Crisicum. AKörös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság Időszaki Kiadványa 8. (2014) 17–43.

Halmokhoz fűződő történeti és hiedelemmondák a Közép-Tiszántúlon. – Historical legends and superstitions about the mounds of the Middle-Transztisza Region. Belvedere Meridionale 26/3 (2014) 104–116.

A hortobágyi Ecse-halom geomorfológiai, tájtörténeti, botanikai, szedimentológiai és mikromorfológiai vizsgálatának előzetes eredményei. In: Környezetföldtani és környezettörténeti kutatások a dunai Alföldön. Szerk.: Sümegi Pál. GeoLitera, SZTE TTIK Földrajzi és Földtani Tanszékcsoport, Szeged, 2014, 29–41. (Társszerzők: Csathó András István – Czukor Péter – Páll Dávid Gergely – Szilágyi Gábor – Sümegi Pál)

A tiszántúli halmok régészeti geológiai és környezettörténeti szempontú vizsgálati lehetőségei. – Geoarchaeological and environmental historical survey prospects on kurgans in the eastern part of the Great Hungarian Plain. Doktori értekezés. Szegedi Tudományegyetem, Földtudományok Doktori Iskola, Szeged, 2014, 177 p. <http://doktori.bibl.u-szeged.hu/2447/>

Preliminary results of an archaeometrical study of the Ecse-Halom (kurgan) in Hortobágy, Hungary. – A hortobágyi Ecse-Halom archeometriai vizsgálatának előzetes eredményei. Archeometry Workshop (Archeometriai Műhely) 11/4 (2014) 251–262. (Társszerző: Csathó András István – Czukor Péter – Páll Dávid Gergely – Sümegi Balázs Pál – Náfrádi Katalin – Szilágyi Gábor – Sümegi Pál). http://epa.oszk.hu/00800/00846/00040/pdf/EPA00846_archeometriai_muhely_2014_04_251-262.pdf; vagy: <http://www.ace.hu/am/>

Czukur Péter

Csanádpalota-Juhász T. tanya (M43/55. lh.) késő bronzkori erődített település feltárása: Előzetes jelentés a 2011–2013. évi ásatások eredményeiről. – Excavations at the Late Bronze Age fortified settlement of Csanádpalota-Juhász T. tanya (Site M43/55): preliminary report on the results of the 2011-2013 campaigns. MFMÉ Új Folyam 1. Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2014, 35–60. (Társszerző: Szeverényi Vajk – Priskin Anna)

A hortobágyi Ecse-halom geomorfológiai, tájtörténeti, botanikai, szedimentológiai és mikromorfológiai vizsgálatának előzetes eredményei. In: Környezetföldtani és környezettörténeti kutatások a dunai Alföldön. Szerk.: Sümegi Pál. Szeged, GeoLitera, SZTE TTIK Földrajzi és Földtani Tanszékcsoport, 2014, 29–41. (Társszerzők: Bede Ádám – Csathó András István – Páll Dávid Gergely – Szilágyi Gábor – Sümegi Pál)

Preliminary results of an archaeometrical study of the Ecse-Halom (kurgan) in Hortobágy, Hungary. – A hortobágyi Ecse-Halom archeometriai vizsgálatának előzetes eredményei. Archeometry Workshop (Archeometriai Műhely) 11/4 (2014) 251–262. (Társszerző: Csathó András István – Czukur Péter – Páll Dávid Gergely – Sümegi Balázs Pál – Náfrádi Katalin – Szilágyi Gábor – Sümegi Pál). http://epa.oszk.hu/00800/00846/00040/pdf/EPA00846_archeometriai_mu_hely_2014_04_251-262.pdf; vagy: <http://www.ace.hu/am/>

Dobó Bernadett

Conservation of an Árpadian Age Mill Game. Problems and experiences. – Egy Árpád-kori malomjáték konzerválásának kérdései és tapasztalatai. Hombár. Múzeumi Műhely 9. Szerk.: Bernátsky Ferenc et al. Hódmezővásárhely, 2014, 79-88.

Egy Árpád-kori malomjáték konzerválásának kérdései és tapasztalatai. In: Avarok Pusztái. Régészeti tanulmányok Lőrinczy Gábor 60. születésnapjára. Szerk.: Anders Alexandra – Balogh Csilla – Türk Attila. Opitz Archaeologica 6. – MÓT Kiadványok 1. Budapest, 2014, 637–643.

Fári Irén

Mennyit költöttek temetkezésre a szegedi iparosok a 20. század első felében? Craftsmen spending on Funerals in the First Half of the 20th Century. – Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Új folyam 1. Szeged 2014, 363–382.

A Winter kefégyár és a Winter család. In: A zsidók Szeged társadalmában. Szerk.: Tóth István. Szeged, 2014, 185–190.

F. Lajkó Orsolya

Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Új folyam 1. Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2014, 607 p. Szerkesztő

Fodor Ferenc

A deliblái homokpuszta haszonvételei. – The use of Deliblato Sands. MFMÉ Új folyam 1. Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2014, 443–454.

Az öntözés technológiai fejlődése. In: Határjelek és hagyásfák. A hetvenedik életévébe lépő Bárh János tiszteletére írott tanulmányok. Szerk. Kothencz Kelemen. Kecskemét, 2014, 302–313.

Száztíz éve született Bálint Sándor, a „legszőgedibb szögedi”. Csólyospálosi Hírek VIII. évf. 5. szám (2014), 7.

Hamar Edina

A Szegedi Zsidó Hitközség tulajdonában lévő kegytárgyak és liturgiai tárgyak restaurálása. In: A zsidók Szeged társadalmában. Szerk.: Tóth István. Szeged, 2014, 263–301.

Hegedűs Anita

Hogyan hat a 21. századra a Munkácsy-imázs? A 2012-es szegedi Munkácsy-kiállítás kommunikációja. – 21st Century Image of Munkácsy as a Painter: Communication of the Munkácsy-Exhibition in Szeged, 2012. MFMÉ Új folyam 1. Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2014, 575–592. (Társszerző: Medgyesi Konstantin).

Kujáni Yvett

Adatok a Maros–Körös-közének 4–5. századi temetkezéseihez az apátfalvi temető alapján. – Contributions to the 4–5 Century Funeral Rites in the Area between the Rivers Körös and Maros Based on Excavations in the Cemetery of Apátfalva. MFMÉ Új folyam 1. Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2014, 101–129.

Női és gyermekviselési elemek egy 4–5. századi dél-alföldi temetőben. Az amulettek jelentősége a paleopatológia tükrében. – Female and child costume elements in a 4th–5th century cemetery from the Great Hungarian Plain. Importance of the amulets in the light of paleopathology. Acta Universitatis Szegediensis, Acta Iuvenum Sectio Archaeologica Tomus II. Szeged, 2015, 33–62.

New data of bone tuberculosis from the ancient population in Hungary. (poster) Day of the Dead: Recent Research in Human Osteoarchaeology. Conference of Queen's University Poster Session 4. Belfast, 17th–19th October 2014. (Társszerzők:

Marcsik, Antónia, Kolozsi, Barbara, Hajdu, Tamás)

New paleoepidemiological data on skeletal tuberculosis on the Great Hungarian Plain. (poster) In: Hadak útján. A népvándorlaskor fiatal kutatóinak XXIV. konferenciája. Szerk.: Türk Attila. Esztergom, 2014, 85. (Társszerzők: Marcsik Antónia, Kolozsi Barbara, Hajdu Tamás)

Kovács-Krassói Anikó

Mi van a fejekben? Múzeum, imázs és az Y generáció. A „Múzeumba járás” című kurzus hallgatóinak múzeumképe. – What do they think? Museum, Image and the Y-generation. The Museum Image of Students Attending the Course Entitled „Museum-visitors”. MFMÉ Új folyam 1. Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2014, 551–572. (Társszerző: Medgyesi Konstantin)

Medgyesi Konstantin

Mi van a fejekben? Múzeum, imázs és az Y generáció. A „Múzeumba járás” című kurzus hallgatóinak múzeumképe. – What do they think? Museum, Image and the Y-generation. The Museum Image of Students Attending the Course Entitled „Museum-visitors”. MFMÉ Új folyam 1. Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2014, 551–572. (Társszerző: Kovács-Krassói Anikó)

Hogyan hat a 21. századra a Munkácsy-imázs? A 2012-es szegedi Munkácsy-kiállítás kommunikációja. – 21st Century Image of Munkácsy as a Painter: Communication of the Munkácsy-Exhibition in Szeged, 2012. MFMÉ Új folyam 1. Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2014, 575–592. (Társszerző: Hegedűs Anita)

Pál László

Öntapadás ragasztószalag által károsodott iratok restaurálása. – *Reconstruction of Documents Destroyed by Adhesive Tape*. MFMÉ Új folyam 1. Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2014, 527–534.

Orbán Imre

„...gyülekezetünk egy rendes kis Ekléziává formáltassék...” A makói evangélikus leányegyház megalakulása és működésének első éve (II. rész). – *Formation and Activity of the Lutheran Filial Church in Makó (Part II.)*. MFMÉ Új folyam 1. Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2014, 315–328.

Paluch Tibor

Mes Aynak – Egy ókori város a civilizációk ütközőzónájában. Magyar Régészet. (online magazin) 2014 tavasz. <http://www.magyarregeszt.hu> (2014)

Mes Aynak – An Ancient City at the Meeting Point of Civilizations. Hungarian Archaeology. (online review) 2014 Spring. <http://www.hungarianarchaeology.hu> (2014)

Tracing the genetic origin of Europe's first farmers reveals insights into their social organization. bioRxiv (online adatbázis) <http://biorxiv.org> (2014) (Társszerző: Szécsényi-Nagy, Anna, Guido Brandt et al.)

Rézkori sírok Makó határában. – *Copper Age Graves near the Town of Makó*. – *Copper Age Graves near the Town of Makó*. MFMÉ Új folyam 1. Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2014, 23–34.

Pópity Dániel

Egy késő avar kori teleprészlet Makó keleti határában (Az M43 30. lelőhely feltárásának eredményei). – *A Late Avar Age Settlement Part East of the Town of Makó (Finds in Site Nr. M43 30)*. MFMÉ Új folyam 1. Szeged, 2014, 229–252.

Szabó Tamás

KÉP-ÉRTÉKEK. A Szegedi Angyali üdvözet és „Nemes” Varga Pál portréja (riport-cikk) Vásárhelyi LÁTÓHATÁR, V. évf. 4. (2014), 9–11. (Riporter: Benák Katalin)

Tóth Anikó

Kiskundorozsma-Nagyszék (M5 Nr. 34. 26/72) szarmata település állatcsont leletei (Előzetes értékelés). – *Animal Bone Finds in the Barbarian Settlement from the Period of the Roman Empire in Kiskundorozsma-Nagyszék II (M5 Site Nr. 34. 26/72)*. MFMÉ Új folyam 1. Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2014, 131–159.

Tóth István

Zsidók Szeged társadalmában. Szeged, 2014, 301. p. Szerk.

Reich Mór szegedi aranyműves történetéhez. In: Zsidók Szeged társadalmában. Szeged, 2014, 191–201.

A szegedi zsidóság és a fotográfia. Bäck Mancsi, Kárász Judit, Liebmann Béla, Müller Miklós. Szeged, 2014. 62 p. Szerk.

Ujszászi Róbert

Mária királynő obulusai. Az Érem LXXI. évf. (2014) 2, 1–6. (Társszerző: Kiss József Géza)

Késő Árpád-kori pénzeink jegyrendszere. Az Érem LXXI. évf. (2014) 1, 3–12. (Társszerző: Kiss József Géza)

Első világháborús osztrák–magyar katonai alakulat és emlékjelvények, propaganda- és jótekonysági jelvények a Móra Ferenc Múzeum gyűjteményében. – *Austro-Hungarian Military Unit Badges, Propaganda and War Charity Badges from the First World War, in the Collection of the Móra Ferenc Museum*. MFMÉ Új folyam I. Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2014, 377–414. (Társszerző: Sallay Gergely Pál)

Varga Sándor

Honfoglaló temetőrészlet Bátmonostor-Pintér tanyáról. Újabb adatok a 10–11. századi vas-merevítéses tegeztek típusaihoz. — *A Conquest period cemetery at Bátmonostor-Pintér tanya notes on the quivers with iron stiffeners of the 10th–11th centuries*. In: Avarok pusztái. Tanulmányok Lőrinczy Gábor 60. születésnapjára. Szerk.: Anders Alexandra – Balogh Csilla – Türk Attila. Opitz Archaeologica 6 – MÓT Kiadványok 1. Budapest, 2014, 497–520.

Árpád-kori telepjelenségek az M43 autópálya 20. lelőhelyén. — *Settlement features from the Árpád Period excavated in M43 site Nr. 20*. MFMÉ Új folyam 1. Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2014, 253–276.

V. Sprok Ildikó

Móra Ferenc könyv és folyóirat adománya a Somogyi-könyvtárnak 1917–1919. I. Rész, 1917 – 1918. – *Ferenc Móra's Donation of Books and Journals to the Somogyi Library in Szeged 1917 – 1919. Part I. 1917–1918*. MFMÉ Új folyam 1. Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2014, 537–548.

Vukov Anikó Veronika

Egy kéziratos könyv bemutatása – A folklorizáció példái a 19. század végéről. – *Presenting a Hand-written Book – Examples of Folklorization at the End of the 19th Century*. MFMÉ Új folyam 1. Szeged, Móra Ferenc Múzeum, 2014, 507–524.

ÖSZEÁLLÍTOTTA: VUKOV ANIKÓ VERONIKA

A Móra Ferenc Múzeum kiállításai 2014

A fáraók Egyiptoma

2014. június 20 – december 30.

A fáraók Egyiptoma című kiállítás-sorozat harmadik helyszíne, mely a fáraók titkait, a férfi és nő kapcsolatot, a mindennapi életet és a vallást mutatta be különleges installációs megoldások segítségével a főépületben: a látogatók egyiptomi ruhát ölthettek, piramist építhettek és fáraóként fotózkodhattak. A Szépművészeti Múzeum egyiptomi gyűjteményének kincsei mellett a bécsi Kunsthistorisches Museum és a Heidelbergi Egyetem ókori egyiptomi tárgyai is bemutatásra kerültek.

Koordinátor: Szatmári Csilla

Kurátor: Kevély Flóra

Egy régész Afganisztánban – 14 hónap Belső-Ázsiában

Paluch Tibor fotókiállítása

2014. február 7 – április 27.

Egy afganisztáni régészeti feltárás tapasztalatai, élményei, érdekességei fotókon, tablókon.

Kurátor: Paluch Tibor

Móra mesebirodalma

2014. március 7 – 2015. március 8.

Móra Ferenc gyermekversei, meséi öltöttek testet a Móra Ferenc Múzeumban: paradicsomleves betűtésztával, betűhullató felhő, Papírország mesefája, a Gavallér Zsiráf, a Kincskereső kisködmön és megannyi színes, érdekes játék és installációs elem várta a látogatókat. E mellett Móra Ferenc életét saját idézetein keresztül mutattuk be a közönségnek.

Kurátor: Rostás Mónika, Kovács-Krassói Anikó, Kiss Ágnes

4000 év, 2000 km

–Egyiptom és Kárpát-medence

2014. május 16 – december 30.

Mi történt a Kárpát-medencében, amíg 2000 km-nyire virágozott az ókori egyiptomi kultúra? Régészeti leletek segítségével járhatott körbe a látogató a Kárpát-medence 4000 évnyi múltjában.

Kurátor: Ferkéné Dr. Lajkó Orsolya

„Az eltűnő Núbia”

2014. május 16 – augusztus 24.

Válogatás Lantai-Csont Gergely szudáni fotóiból

Koordinátor: Kerekes Ágnes

Kurátor: Lassányi Gábor

Kiállítás a kiállításban

Szabó Pál csiga- és kagylógyűjteménye és Herman Ottó emlékkiállítás

2014. március 19 – 2015. március 31.

Szabó Pál csiga- és kagylógyűjteményének bemutatása, valamint Herman Ottó munkásságából rendezett kamaratárlat a természettudományi állandó kiállítás termében.

Kurátor: Varga András

A célpont a mai napra: Szeged!

2014. szeptember 3 – november 9.

A Szeged elleni második világháborús légi támadások bemutatása fotók, tablók és műtárgyak segítségével.

Kurátor: Dr. Orbán Imre, Oláh András Pál

A szegedi zsidóság és a fotográfia

2014. november 14 – 2015. február 2.

Szeged négy ikonikus zsidó fotográfusának munkáiból válogatott a kiállítás: Liebmann Béla, Beck Mancsi, Kárász Judit és Müller Miklós alkotásait láthatta a közönség.

Kurátor: Dr. Tóth István

FEKETE HÁZ

Kolostorok kincsei

2014. január 22 – március 23.

Régészeti kiállítás a Bugac-környékén feltárt, kolostorokkal kapcsolatos leletekből, kincsekből.

Kurátor: Ferkéné Dr. Lajkó Orsolya

A XX. századi Szeged villanófényben - 100 év 100 kép

2014. február 6 – március 31.

Várostarténeti fotókiállítás a Móra Ferenc Múzeum fotógyűjteményéből.

Kurátor: Hegedűs Anita

A fáraók Egyiptoma

Egyiptomi orvoslás

Balzsamozás és írás az ókori Egyiptomban

2014. május 9 – december 30.

A fáraók Egyiptoma kiállítás-sorozat második helyszíne, ahol a közönség a az egyiptomi orvoslással, a balzsamozás titkaival és az írás rejtelmeivel ismerkedhetett meg két emeletnyi kiállítótérben.

Koordinátor: Szatmári Csilla

Kurátor: Kevély Flóra, Dr. Győry Hedvig

KASS GALÉRIA

A fáraók Egyiptoma

Egyiptomi sírkamra

2014. április 11 – december 30.

A galériában egy egyiptomi sírkamra nyitotta meg kapuit, ahol különleges installáció mellett a temetkezéssel és az ókori egyiptomiak túlvilági életével ismerkedhettek meg a látogatók.

Koordinátor: Szatmári Csilla

Kurátor: Kevély Flóra

Kass: Ókor

2014. április 11 – december 30.

Kass János ókorral kapcsolatos illusztrációiból, grafikáiból készült kiállítás.

Koordinátor: Szatmári Csilla

Kurátor: Kiss István, Gyárfás Gábor, Bánki Veronika

ÖSZEÁLLÍTOTTA: HEGEDŰS ANITA

A kötet szerzői

Albert András

természetvédelmi őr
Kiskunsági Nemzeti Park
Mártélyi Tájvédelmi Körzet

Bárkányi Ildikó

néprajzkutató, főmuzeológus
Móra Ferenc Múzeum

Botka László

polgármester
Szeged

Czukur Péter

régész, muzeológus
Móra Ferenc Múzeum

Csehó Gábor

muzeológus, ügyvivő szakértő
SZTE JGYPK Interaktív Természetismereti
Tudástár

Csizmadia Edit

könyvtáros
Somogyi-könyvtár

Dobó Bernadett

főrestaurátor
Móra Ferenc Múzeum

Fári Irén

történész, főmuzeológus
Móra Ferenc Múzeum

Fodor Ferenc

néprajzkutató, főmuzeológus
Móra Ferenc Múzeum

Fodor István

régész, címzetes főigazgató
Magyar Nemzeti Múzeum

Hegedűs Anita

PR-munkatárs
Móra Ferenc Múzeum

Juhász Antal

néprajzkutató, ny. egyetemi tanár
Szeged

Dr. Kasza Ferenc

bíró, ny. elnökhelyettes
Szegedi Táblabíróság

Dr. Kókai Károly

állatorvos
Marostói Állatorvosi Bt.

Kőfalviné Ónodi Márta

levéltáros
MNL Bács-Kiskun Megyei Levéltára
Kiskunfélegyházi részleg

Kujáni Yvett

régésztechnikus
Móra Ferenc Múzeum

Lajkó Orsolya

régész, főmuzeológus
Móra Ferenc Múzeum

Marcsik Antónia

antropológus
Szeged

Mészáros Márta

néprajzkutató, múzeumigazgató
Kiskun Múzeum

Mészáros Patrícia

régészeti felügyelő
Csongrád Megyei Kormányhivatal
Szegedi Járási Hivatal Építési és Örökségvédelmi
Osztály

Mód László

néprajzkutató, egyetemi adjunktus
SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai
Tanszék

Nátyi Róbert

művészettörténész, főiskolai docens
SZTE JGYPK Rajz-művészettörténet Tanszék

Paluch Tibor

régész, főmuzeológus
Móra Ferenc Múzeum

Pópity Dániel

régész, főmuzeológus
Móra Ferenc Múzeum

Priskin Anna

régész
PTE BTK Régészet Tanszék

Purgel Nóra

néprajzkutató, intézményvezető
Egyesített Közművelődési és Muzeális Intézmény
Jaksa János Helytörténeti Gyűjtemény
Szegvár

Suba János

alezredes, térképtár vezető
Hadtörténeti Intézet és Múzeum
Hadtörténeti Térképtár

Somogyvári Ágnes

régész, főmuzeológus
Katona József Múzeum

Szeverényi Vajk

régész
MTA BTK Régészeti Intézet

Torma Andrea

archaeobotanikus
Móra Ferenc Múzeum

Tóth Anikó

muzeológus
Móra Ferenc Múzeum

V. Sprok Ildikó

könyvtáros
Móra Ferenc Múzeum

Vukov Anikó Veronika

néprajzkutató, segédmuzeológus
Móra Ferenc Múzeum